

Zemepisné označenia výrobkov

Číslo zápisu: 4

Znenie zemepisného označenia: **Levický zlatý ónyx**

Dátum zápisu: 28.02.2012

Prihlasovateľ: LEVITRADE, s. r. o., Sokolovská 2, 934 01 Levice, SK;

Typ produktu: Dekoračný kameň

Špecifikácia poľnohospodárskeho výrobku alebo potraviny:

Názov: **Levický zlatý ónyx**

Opis výrobku

Levický zlatý ónyx je dekoračný kameň tvorený priesvitnými ónyxovými mramormi bieložlatožltej medovej farby, prechádza do travertínu žltkasto-okrovej farby. Polohy sa pestro striedajú a vytvárajú ojedinelé zlatisté zafarbenie. Názov je odvodený od typického zlatistého odtieňa, ktorý sa zvýrazní po vyleštení horniny.

Levický zlatý ónyx je kryštalická karbonátová hornina, skladajúca sa z 95 % kryštálov karbonátov, najčastejšie kalcitu (CaCO_3) a aragonitu. Má veľmi dlhé až niekoľkokocentimetrové kalcitové alebo aragonitové kryštáliky s dekoratívnou kresbou, ktoré sú usporiadané kolmo k celkovej vrstevnatosti, dekoratívna kresba je kompaktná, bez viditeľných dutín alebo pórov. Vzácnou variétou je celistvá priesvitná odroda pestrých farieb, v ktorej prevláda zlatožltkastý odtieň (tzv. levický zlatý ónyx).

Po chemickej stránke je Levický zlatý ónyx karbonátovým sedimentom chemického pôvodu s percentuálne malým podielom prímiesí. Po mineralogickej stránke je to hexagonálny kalcit.

Petrograficky je monominerálnou horninou tvorenou silne pretiahnutými kryštálmi kalcitu. Má paralelne lúčovitú, miestami až radiálne lúčovitú štruktúru.

Vymedzenie zemepisnej oblasti

Levický zlatý ónyx sa nachádza na miernej pahorkatine medzi Levicami (severné ohraničenie) a Mýtnymi Ludanmi (južné ohraničenie), medzi potokom Perec (západ) a riekou Sikenica (východ). Najznámejšie ložisko sa nachádza 3 km juho-východne od Levíc, vo vzdialenosti cca 0,8 km severne až severozápadne od jedinej viac vyvýšenej kóty v širšom okolí, ktorou je travertínová kopa známa pod názvom Šiklôš (kóta 274 m n.m. „Vápnik“).

Levický zlatý ónyx je úzko spätý s minerálnymi a termálnymi prameňmi, ktoré viedli ku vzniku kvartérnych travertínov tzv. levickej skupiny, ktorej zóna sa rozkladá tak južne od mesta Levice, ako aj východnejšie, priamo v pahorkatine, po pravom brehu doliny a svahoch riečky Sikenica, v priestore termálneho kúpaliska a rekreačného areálu Margita-Ilona.

Uvedené najznámejšie ložisko Levického zlatého ónyxu spolu s uvedenou travertínovou kopou Šiklôš sú staršie, predkvartérne – pliocénne lokality, ostatné travertínové telesá v levickej skupine sú kvartérne, rôzne vekové.

Dôkaz o pôvode

Medzinárodný obchodný názov „ónyxový mramor“ má podľa ústneho podania pravdepodobne pôvod už v stredoveku. Prvá časť názvu (ónyxový) poukazuje na prúžkovanú štruktúru a druhá časť (mramor) na kryštalický charakter. Názov Levický zlatý ónyx vznikol z názvu „ónyxový mramor“, pričom v obchodnom styku sa mramor nahradil pojmom zlatý, podľa farby, a doplnil o miesto výskytu - Levický.

András Foldes uvádza, že „*Levický zlatý ónyx je výsledkom postvulkanickej činnosti, ktorá prebiehala v pliocéne až holocéne ako dozvuky neogénnej vulkanickej činnosti. Termálne pramene podmienené vulkanickou činnosťou prestupovali po tektonických líniiach vo vyzdvihnutých mezozoických vápencových kryhách, z ktorých vylúhovali uhličitan vápenatý a ktoré sa ukládali vo forme travertínových kôp*“.

V Štátnom archíve v Nitre sa nachádza spis z roku 1862, v ktorom nájomca Esterháziovského panstva Karol Leidenfrost žiada o povolenie na nákup výbušnín na ťažbu v kameňolome Levice (ŠAN-PLV, f. ŽT podžupanské spisy č. 160/1862). Leidenfrost mal vzdelanie prírodovedného zamerania, dlhé roky pôsobil v Leviciach a práve on mohol byť tým, ktorý dal tomuto druhu kameňa toto meno.

Ťažbu „ónyxového mramoru“ začala v rokoch 1926 - 1927 firma Vinduška z Levíc a berlínska firma Tusch a v komerčnej sfére sa začal používať názov Levický zlatý ónyx.

Prvýkrát sa tento názov v písomnej podobe objavuje až po II. svetovej vojne na firemnom tlačive.

Podľa spomienok pána Jozefa Tesáka, bytom Levice, Poľná 4, narodeného 19. 7. 1922, ktorý pracoval v podniku Slovenský priemysel kameňa Levice 12 rokov vo funkcii vedúceho dopravy a zahraničného obchodu, bol názov ozdobného kameňa „zlatý ónyx“ všeobecne známy už pred druhou svetovou vojnou. Názov Levický zlatý ónyx podľa neho vznikol v prostredí nemeckých firiem podnikajúcich v oblasti ťažby a spracovania kameňa v Leviciach už v druhej polovici 19. storočia.

I keď sa ťažbou a spracovaním Levického zlatého ónyxu zaoberali rôzne závody a spoločnosti, v závislosti od spoločenských zmien krajiny, vlastností a kvalitatívne znaky výrobku, ako aj spôsob ťažby ostali zachované do súčasnosti.

Opis vlastností alebo kvalitatívnych znakov výrobku, ktoré sú dané príslušným zemepisným prostredím:

Levický zlatý ónyx vznikol v oblasti termálnych prameňov. Kolíziou radiálnych zlomov a tektonickej línie vystupujú na povrch travertíny, ktoré úzko súvisia s výverom minerálnych a termálnych vôd. Jedným z najdôležitejších faktorov, ktoré priamo súvisia s tvorbou a s procesom vzniku travertínu, je geologické podložie a vlastne celková geologicko-geomorfologická situácia v predmetnom území. Tieto travertíny sa viažu na podložie, tzn. wettersteinské a guttensteinské vápence.

Levický zlatý ónyx je blokovo dobývateľná a leštiteľná hornina. Jej farebnosť spôsobuje prítomnosť zlúčenín niektorých prvkov, hlavne železa a mangánu.

Levický zlatý ónyx je v podstate monominerálna hornina v podobe uhličitanu vápenatého s malým množstvom prímiesí, zložená z kryštálov kalcitu alebo aragonitu, ktorý ako žriedlový kameň pravdepodobne vznikol v centre žriediel, kde je nasýtenosť roztokov najväčšia a možný rýchly rast.

Číre a medovožlté odrody kameňa majú veľmi dlhé až niekoľkokentimetrové kalcitové lúčovité kryštálky, ktoré po naleštení pôsobia jednoliatym dojmom. Tmavšie odrody sú najčastejšie prúžkované, kde sa tmavšie prúžky striedajú so svetlejšími, a čím sú tmavšie, tým majú hustejšie prúžkovanie. Mliečnobiele odrody majú najčastejšie vzhľad obláčikovitej stavby. Priebeh jednotlivých vrstvičiek je kľukatý, ich mocnosť sa mení, a preto má veľmi ťažko opisateľnú bizarnú textúru, čo vo veľkej miere zvyšuje jeho dekoratívne hodnoty.

Levický zlatý ónyx je veľmi dobre opracovateľný v podstate do akéhokoľvek tvaru výrobku a ako hornina je temer ideálnou surovinou predurčenou na výrobu úžitkových a galantérnych výrobkov z prírodného kameňa (popolníky, misky, vázy, fajčiarske, písacie či šachové súpravy, plakety, ale aj na výrobu sakrálnych predmetov, svietnikov, nádob na svätenú vodu, krížov, drobných plastík), ako aj na výrobu bižutérie. Je vhodný aj na výrobu tenkostenných výrobkov, napr. pohárové súpravy a niektoré iné už príkladne uvedené výrobky, pri ktorých sa zvyrazňuje aj priesvitnosť niektorých jeho variet. Pozoruhodne pôsobí aj ako exkluzívny obkladový kameň.

Opis spôsobu získavania, prípadne opis originálnych, nemenných miestnych spôsobov jeho získania:

Levický zlatý ónyx sa dobýva banským spôsobom v malom stenovom lome. Po odťažení povrchovej skrývky, ktorá v podobe spraše a sprašových hĺn pokrýva ložiskové teleso Levického zlatého ónyxu, sú z dobývaného dobývacieho rezu pomocou lopatového rýpadla uvoľňované jednotlivé bloky Levického zlatého ónyxu, ktoré sa odvážajú na spracovanie do kamenárskej dielne v Leviciach.

Názov a sídlo prevádzky

Zlatý Ónyx Levice, s. r. o., Sokolovská 2, 934 01 Levice, Slovenská republika

Zástupca

Holoubková Mária, Ing., Bratislava, SK;
